

СВІТАНОК ІСТОРІЇ

ПЕРШІ КРОКИ ЛЮДСТВА

1. Виникнення людини. Історія людства починається з появою перших людей. Вчені і досі сперечаються, коли і де це сталося. Але більшість із них найдавнішими попередниками людей вважає **австралопітеків** — мавп, які мешкали в **Африці** понад 4 мільйони років тому. Назва цих істот українською перекладається як *«південні мавпи»*. Ззовні вони і справді були не надто схожими на людей: заввишки трохи більше метра, з невеличкими головами зі скошеним чолом і без підборіддя. Дійсно, на відміну від більшості мавп, австралопітеки пересувалися на двох ногах. Це дозволяло їм озиратися навкруги, вистежувати здобич і завчасно бачити небезпеку, а головне — це вивільнило їм руки. Взявши до рук палицю або камінь, австралопітеки могли відбиватися від ворогів і виконувати найпростішу роботу — скажімо, трощити горіхи чи викопувати із землі коріння.

Саме завдяки праці, стверджують вчені, мавпа і змогла перетворитися на людину. Це сталося чи не **2 мільйони років тому**. Такий вік мають найдавніші кам'яні знаряддя — оброблені з одного боку камені, — знайдені археологами. Їх навчилися виготовляти близькі родичі австралопітеків, яких вчені називають **габілісами**, — українською це слово перекладається як *«люди вмілі»*. Людьми їх іменують саме тому, що жодна тварина не може сама виробляти знаряддя для праці.

Важко казати напевно, чи обробляли габіліси каміння свідомо, чи це траплялося випадково. Принаймні, жили найдавніші люди майже так само, як мавпи. Харчувалися фруктами, овочами, ягодами, їстівним корінням, листям, слимаками, комахами — всім, що вдавалося знайти навколо. Вчені називають

Праця сприяла розвитку людини. Вона вчилася міркувати і спілкуватися. Її рухи ставали вправнішими і точнішими. Зміни відбувалися повільно, але зрештою люди були вже менш схожими на мавп і більш подібними до нас з вами.

В пошуках здобичі еректуси поступово розселилися на величезній території — не лише в Африці, а й у **Європі та Азії**, досягнувши **Тихого океану**. Саме тому,

в залежності від того, де саме знайдено кістки, їх можуть називати по-різному: пітекантропом (з грецької перекладається як «мавпа-людина»), синантропом («китайська людина»), гейдельбержем тощо.

3. Підкорення вогню. Найдавніші люди боялися **вогню** — як його лякаються тварини. Але з часом — можливо, цьому допоміг випадок або ж гору взяла цікавість — люди зрозуміли, що полум'я може не лише боляче пекти, вбивати і знищувати. Якщо триматися від палаючого дерева на безпечній відстані, воно може зігріти, а вночі — розвіяти темряву і відігнати хижих звірів.

Згодом найкмітливіші збагнули, що вогонь можна зберегти, якщо до нього підкладати хмиз, траву чи сухе гілля. Більш того: запалену гілку або ж тліюче вугілля можна навіть перенести у зручне місце, скажімо, до печери, де людське стадо зупинилося на ночівлю. Щоправда, часто переносити багаття було ризиковано. Це змушувало людей вести більш осілий спосіб життя, облаштовуючи більш-менш постійні **житла**.

Череп еректуса
(Фрайбурзький
природничий музей)

Кам'яне знаряддя часів
палеоліту (Національний
археологічний музей у Мадриді)

З М І С Т

Розділ I СВІТАНОК ІСТОРІЇ

Перші кроки людства	5
Поява «людини розумної»	8
Початки громадського життя	11
Первісні хлібороби і скотарі	16
Становлення патріархального суспільства	21
Зміни у громадському житті	25
Світ племен і перші міста	30

Розділ II НАЙДАВНІШІ ДЕРЖАВИ

Міста-держави шумерів	37
Про що розповідають глиняні таблички	43
Об'єднання Месопотамії. Вавилонське царство	47
Виникнення держави у Стародавньому Єгипті	52
Єгипет за часів найвищого піднесення	56
Могутніші за фараонів	62
Хеттське царство	68
Критська морська держава	73
Перші давньогрецькі держави	79
Історія, що збереглася завдяки міфам	85
Міста-держави Стародавньої Індії	92

Розділ III РОЗМАЇТТЯ СТАРОДАВНІХ ЦИВІЛІЗАЦІЙ

Перші держави Давньої Америки	97
Виникнення держави у Стародавньому Китаї	103
Арії і виникнення нових держав в Ірані та Індії	108

Нові релігійні вчення. Заратуштра і Будда	113
Стародавній Ізраїль	116
Фінікійські міста-держави	121
Міста-держави етрусків	129
Виникнення давньогрецьких полісів	134
Створення грецьких колоній. Тиранія	138
Спартанська держава	145
Афінська держава	149
Як жили, навчалися і кого шанували давні греки	154

Розділ IV ОБ'ЄДНАННЯ СТАРОДАВНІХ ЦИВІЛІЗАЦІЙ

Ассирійська держава	162
Халдейське царство	168
Утворення Перської держави	173
Персія за часів Дарія I	177
Греко-перські війни	182
Афіни за часів Перікла	189
Розквіт давньогрецької культури	194
Греція і Персія у V—IV століттях до нової ери.	
Піднесення Македонії	204
Александр Великий і його «світова держава»	210
Утворення елліністичних держав	216
Галли — господарі Центральної Європи	224
Від Чорного моря до Балтики: давні мешканці Східної Європи	229
Індія та Іран після завоювань Александра	233
Об'єднання Китаю	239
Держави Стародавньої Мексики	246

Розділ V СТАРОДАВНІЙ РИМ: ВІД МІСЬКОЇ ГРОМАДИ ДО «СВІТОВОЇ ІМПЕРІЇ»

Перші століття римської історії	252
Боротьба плебеїв із патриціями	257

Об'єднання Італії під римською владою	262
Боротьба Рима з Карфагеном	269
Перетворення Римської республіки на «світову державу»	273
Загострення внутрішньої боротьби у Римській республіці	277
Мітридатіві війни і занепад Римської республіки	283
Від першого тріумвірату — до диктатури Цезаря	291
Рим стає імперією	297
Зміни в культурному і релігійному житті	303
Імператорський Рим: володарі і піддані	314
Імперія в часи випробувань	328
Оновлена імперія: від Діоклетіана до Феодосія	335
Відокремлення Західної Римської імперії та її загибель	342